

ИСТОРИЯТА НА БАНКЕРСКА КЪЩА „ГАНЧО С. ПАРАСКОВ & СИНОВЕ” И АКЦИОНЕРНО ДРУЖЕСТВО „ГАНЧО С. ПАРАСКОВ & Г. ЙОРДАНОВ ГЕНЧЕВ” – КИЛИФАРЕВО ОТ 1876 Г. ДО 1923 Г.

Светла АТАНАСОВА

Abstract: *Information about the activities of the banking house Gancho S. Paraskov and sons – Kilifarevo (1876-1910) and the joint-stock company “Gancho S. Paraskov and Gencho Yordanov Genchev” – Kilifarevo (1910-1923) are kept in the documentary fund of the company in the State Archives - Veliko Tarnovo. Banking house “Gancho S. Paraskov and sons” was established in Kilifarevo in 1876 and has as its object: opening of current accounts against personal and real guarantees, granting of loans against security with securities, precious objects and mortgage of real estate , collection of insurance policies and records, trade in checks and money transfers only for Bulgaria, exchange of foreign coins. The credit organization accepts short-term and long-term deposits at 5% annual interest. Together to this activity, the company trades with colonial, hardware and dyeing goods, wood, silk cocoons, flours and others. In 1910 the company expanded and restructured its operations. Since 13 October of the same year it has been officially listed in the Commercial Register as a joint stock company “Gancho S. Paraskov and G. Yor. Genchev”- Kilifarevo. The main partners and main shareholders of the economic organization are the sons of Gancho - Georgi and Stancho Paraskovi and their long - time employee Gencho Yordanov Genchev. The main activity of the newly formed company is manufactory trade. It maintains trade relations with numerous domestic suppliers from Turnovo, Svishtov, Rousse, Dryanovo, Varna and Sofia. Parashkovi's permanent clients include the inhabitants of Kilifarevo and Elena villages. On March 23, 1911, the company was granted a marketing authorization for silkworm grain. The joint stock company is a member of the Union of Bulgarian Joint-Stock Companies in 1920. The economic crisis of 1923 proved to be*

disastrous for the activity of the Kilifarevo company and it ceased its activity.

Key words: *banking house “Gancho S. Paraskov and sons”, joint-stock company “Gancho S. Paraskov and Gencho Yordanov Genchev”, Kilifarevo*

JEL: F16

Сведения за дейността на банкерска къща „Ганчо С. Парасков и синове” – Килифарево (1876-1910 г.) и акционерно дружество „Ганчо С. Парасков и Генчо Йорданов Генчев” – Килифарево (1910-1923 г.) се съхраняват в документалния фонд на дружеството в Държавен архив – Велико Търново. Част от архивните документи свидетелстват за промените в организационната структура на дружеството и за участието му в акционерното дело в България от началото на ХХ век. Финансово отчетните търговски документи – главни и квитанционни книги, товарителници и фактури хвърлят светлина върху конкретни стопански операции, ареали на разпространение на стоките на вътрешния пазар, търговски партньори и клиенти на дружеството за периода от 1897 г. до 1923 г. Най-значителна по обем е запазената търговска кореспонденция между „Ганчо Парасков & Синове” и фирмите доставчици на колониални и галантерийни стоки, строителни материали, сурова коприна и предмети за бита.¹

Банкерска къща „Ганчо С. Парасков и синове” е създадена през 1876 г. в Килифарево, с предмет на дейност: откриване на текущи сметки срещу лични и реални гаранции, отпускане на кредити срещу гаранция с ценни книжа, скъпоценни предмети и ипотека на недвижимо имущество, събиране на местни чуждестранни полици и записи, презаверяване на полици, търговия с чекове и извършване на парични преводи само за България, обмен на чуждестранни монети. Кредитната организация приема краткосрочни и дългосрочни влогове при 5% годишна лихва.² Паралелно с тази дейност дружеството търгува с колониални, галантерийни, железарски и бояджийски стоки, дървен материал, копринени пашкули, брашна и други, разширява търговските практики и бележи значителна активност на вътрешния пазар от

¹ Държавен архив – Велико Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, 53 а. е. Акционерно дружество „Ганчо С. Парасков & синове и Георги Йорданов Генчев” – Килифарево

² ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 2.

1905 г. до 1910 г.³

В заявление до Търновския окръжен съд, с дата 20 август 1910 г. синовете на Ганчо Парасков и Генчо Йорданов Генчев изразяват своето желание за сформирването на нова фирма. В документа те посочват и основните мотиви за това: „Понеже ще почнем да търгуваме съдружно въ с. Килифарево съ разни манифактурни, галантерийни и стакларски стоки под търговската фирма Ганчо С. Парасковъ и Сие и Генчо Йор. Генчевъ въ с. Килифарево. Тази ни фирма ще се състои от насъ – Георгий Г. Парасковъ, Станчо Г. Парасковъ и Генчо Йор. Генчевъ, която ще се представлява и подписва от всекиго едниго отъ насъ тримани. Предъ видъ на това молиме почитаемия Съдъ да постанови да се регистрира горнята ни търговска фирма въ надлежния регистъръ за тази целъ при съда.”⁴

От 13 октомври 1910 г. новото дружество е вече факт. В Търговския регистър фигурира, като акционерно дружество „Ганчо С. Парасков & Г. Йор. Генчев” – Килифарево. Главни акционери в стопанската организация са синовете на Ганчо Парасков – Георги и Станчо и техният дългогодишен служител Генчо Йорданов Генчев. Основната дейност на новосформираното дружество е свързана с манифактура, като пасивите и активите по това направление са прехвърлени от старата фирма. В същото време семейната компания „Ганчо С. Парасков & Синове” се запазва и продължава търговията с колониал, железария, бояджийски стоки, дървен материал, пашкули и брашна.⁵ Тя поддържа активни търговски връзки с множество фирми – доставчици за вътрешния пазар от Търново, Свищов, Русе, Дряново, Варна и София.

Търговската кореспонденция на предприемачите от Килифарево, придружена с фактури за закупени стоки от различни фирми – експедитори, вносители и производители дава информация за търговските партньори на дружеството от 1897 г. до 1923 г., за обхвата на търговската им дейност по селища и региони и видовете стоки предназначени за вътрешния пазар.

Ганчо Парасков установява трайни контакти с търговска къща „Паяко-

³ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 13-53.

⁴ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 10.

⁵ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 3.

въ & Вълев” – Свищов, която се занимава с комисионна търговия и експеди-торска дейност. Търгува предимно с хранителни стоки, сол и газ.⁶ На 2 и 3 септември 1897 г. свищовското дружество изпраща до своите партньори в Килифарево две доставки на стойност 108,5 гр. и 110,05 гр.⁷ Свищовският предприемач Киро Илиев Вълев притежава склад за разновиден дървен и строителен материал.⁸ На 20 октомври и 10 ноември 1897 г. изпраща в Ки-лифарево няколко товара с дървен материал на обща стойност 868,90 лв.⁹ На 22 октомври „Паяков & Вълев” – Свищов извършва нова доставка на мани-фактурни стоки на стойност 112,20 лв.¹⁰

От търговската къща на „Ив. Т. Шопов” – Свищов, килифаревските предприемачи купуват дървен строителен материал. На 14 март и 5 септем-ври 1900 г., фирмата получава от Свищов стока на обща стойност 169,15 лв.¹¹

Ганчо Парасков установява контакти с търговска къща „Хараламби Петков” с представителства в Търново и Горна Оряховица. През април 1902 г. дружеството купува от търновския търговец дъски и висококачествена прежда на стойност 299 лв.¹²

Търновската фирма „Дончо Дюстабанов” също търгува с дървен мате-риал и колониални стоки. Тя поддържа партньорски контакти с Параскови от 1897 г. до 1902 г.¹³ През месец юни 1897 г. Дончо Дюстабанов извършва последователни доставки на дървен материал¹⁴, „маслини, грозде, четки конски, четки за чепици малки, табакери, цигари кула, тел жълта от 18 оки, жълти книги, лико, четки с огледала за 176,10 в.”¹⁵ Ганчо Парасков и него-вите синове продължават търговските контакти с търновското дружество и след реструктурирането му в търговска къща „Братя Дюстабанови” през 1900 г. Те са базирани на търговията с морска сол, газ, кибрит, ориз на „кри-

⁶ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 13, 9 л.

⁷ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 13, л. 1-2.

⁸ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 13, л. 3.

⁹ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 13, л. 4, 6-9.

¹⁰ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 13, л. 5.

¹¹ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 14, л. 1-2.

¹² ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 15, л. 1-4.

¹³ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 16, 12 л.

¹⁴ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 16, л. 1.

¹⁵ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 16, л. 2.

ни, килограми и оки”, калай, нишадър, риба лакерда и други. Прави впечатление, че в паричния обмен все още фигурират грошовете, паралелно със златния лев.¹⁶

Килифаревското дружество поддържа професионални контакти от 26 юли 1897 г. до 5 ноември 1904 г. с една от проспериращите компании на вътрешния пазар „Братя Константинови” – Свищов.¹⁷ Свищовското дружество доставя за нуждите на Килифарево и района през 1897 г. колониал и бакалски стоки: „ориз руски добро качество, кибрит различни марки „Pollak”, „Leblurg”, хартия, чембери (забрадки), кафе”.¹⁸ Бони Константинов в съдружие с Христо Теодоров от Свищов притежават рибен склад и към 22 октомври 1897 г. доставят на братя Параскови в Килифарево „шаран – 170 кг., варен косат – 236 кг., чортан – 39 кг. и сом – 18 кг.” на обща цена 236,22 лв.¹⁹ Разнообразна е номенклатурата на предлаганите стоки от „Братя Константинови” от 1900 г. до 1904 г. От кореспонденцията и изпратените фактури за дружеството в Килифарево е видно, че сред стоките има предмети за бита, колониал и строителни материали: „тенджери, подкови, ламарина, самовари, джамове (стъкла), захар, желязо обло, шина, халки, кофи, лопати” и т.н.²⁰ Търговските контакти между двете фирми продължават и след реструктурирането на свищовското дружество и разкриване на търговски филиал във Варна през 1904 г. Сред номенклатурата на предлаганите стоки са шведско желязо, нишадър, калай, захар на глави, газ, глеч, гвоздеи и др.²¹

Партньорството с фирмата „Шаранков, Райчов” – Свищов е базирано на търговията с каменна сол.²² В периода от 1900 г. до 1904 г. са реализирани две големи доставки за търговското дружество „Ганчо С. Парасков и сине” в Килифарево. На 5 юли 1900 г. по кираджия от с. Раданово, свищовските търговци изпращат „34 оки каменна сол бяла”, 1173 кг. за 170,20 зл. лв.²³ На 18 юни същата година следва нова доставка от 500 кг. за 93,35 зл.

¹⁶ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 16, л. 4-12.

¹⁷ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 17, 16 л.

¹⁸ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 17, л. 1.

¹⁹ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 17, л. 3.

²⁰ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 17, л. 4-11.

²¹ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 17, л. 12-16.

²² ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 18, 4 л.

²³ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 18, л. 1.

лв.²⁴ Стефан Райчов притежава самостоятелна фирма за производство на фабрична ракия. На 8 юли 1900 г. „Стефан Н. Райчов и Сие” – Свищов изпраща 369 оки ракия до Килифарево за сумата от 388,27 зл. лв.²⁵

„Ганчо С. Парасков и синове” реализират сериозни продажби на бубено семе и сурова коприна на вътрешния пазар. Фирмата поддържа постоянни контакти с търговско бюро „С. Ж. Дацов и Сие” – София през 1903–1904 г.²⁶ Софийското дружество има кантора на ул. „Лега” 15. Дацов е един от вносителите на бубено семе от Италия. Той е търговски представител на къща „Erasmo Mari”. Внася пръскалки „Austria”, земеделски машини и сечи-ва от „Umrath I Sie” – Прага. На 21 януари 1903 г. С. Ж. Дацов доставя на своите партньори в Килифарево „200 унции” бубено семе „Мари” за 5,25 лв. унцията в брой или 5,35 лв. унцията с полица.²⁷ В писмото си от 28 януари 1904 г., той уведомява Ганчо Парасков, че при поръчка най-малко на „100 унции” бубено семе, неговата фирма ще ползва отстъпка за 5,10 лв. унцията. Заявката трябва да се направи до 15 февруари 1904 г.²⁸ Преговорите между двете дружества продължават и това е видно от последвалото писмо от 14 февруари. Дацов уведомява Парасков, че единствено неговата фирма притежава правата за продажба на бубено семе в България с марката „Е. Мари”. Съгласява се да направи отстъпка от 5 зл. лв. за унция при условие, че дружеството от Килифарево закупи над „100 унции”.²⁹

Параскови поддържат търговски контакти с фирмата на „Братя Минкови” с основно седалище в Свищов³⁰ и търговско представителство в Търново от 1900 г.³¹ От запазената търговска кореспонденция и получени фактури от 27 май 1897 г. до 18 октомври 1905 г. е видно, че Ганчо Парасков и неговите синове получават от Свищов в Килифарево манифактурни и колониални стоки. Сред изброените артикули през 1897 г. фигурират „6 топа

²⁴ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 18, л. 2.

²⁵ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 18, л. 3.

²⁶ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 19, 3 л.

²⁷ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 19, л. 1.

²⁸ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 19, л. 2.

²⁹ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 19, л. 3.

³⁰ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 20, 30 л.

³¹ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 20, л. 1, 6-7.

върви четворки, 7 сандъка газъ, 2 кантара халкалък”.³² От 1900 г. до 1905 г. сред предпочитаните стоки за нуждите на вътрешния пазар са захар, жълти книги, вар, нишадър, калай.³³ От 1904 г. „Братя Минкови” извършват доставки на конкретни производители и на пазара налагат техните търговски марки. Така например през 1905 г. те пласират „газ руска по 11,50 зл. лв., австрийска по 11 зл. лв., румънска по 9,50 зл. лв.”, както и „захар на каси 36 лв.”, с „друго качество по 62 лв. и 64 лв.”, „джамове белгийски по 17 лв.”³⁴

Дружеството на „Цочо Недков & Синове” с представителства в Русе и Дряново доставя на съдружниците от Килифарево от 1900 г. до 1905 г. глеч, нишадър, сусамено масло³⁵, строителни материали: пилички, гвоздеи за подкови, куки за прозорци, бургии, шурупи бели, брави със звънци, предмети за бита, бакалски стоки: сардели, бисквити, черно грозде, боя, лампи с огледала, кофи и други.³⁶ При плащанията Параскови работят с пари в брой и с полици. В писмо, изпратено от Русе, с дата 13 юни 1905 г. Цочо Недков уведомява своите партньори: „Поръчаните Ви стоки, за които тук притваряме фактура и полица на стойност 217,40 зл. лева, която полица молим подпишете и съ право ни повърнете за редовност сума молим да ни изпратите”.³⁷

„Ганчо С. Парасков и Синове” поддържа търговски контакти с варненското дружество „Рафаел Камхи”. Рафаел Камхи Чохаджиоглу притежава магазини за дреболийни, галантерийни, дрогерийни и бояджийски стоки във Варна и Русе.³⁸ През 1900 г. той е собственик на павилион в Ескиджумайския панаир. Фирмата на Ганчо Парасков от Килифарево купува от Камхи калай, хамове, боя гювезена, алена и синя, туткал³⁹, синджири, сапун, гребени никелови, мастило синкаво, брави, флутури, синци дребни, перделици, моливи, моливорезачки, гуми за изтриване, пликкове, книги, игли за чора-

³² ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 20, л. 1.

³³ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 20, л. 10, 15-19, 21, 23.

³⁴ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 20, л. 21.

³⁵ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 21, л. 1-2.

³⁶ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 21, л. 4-5.

³⁷ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 21, л. 3.

³⁸ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 22, 34 л.

³⁹ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 22, л. 1.

пи.⁴⁰ През 1901 г. от магазина в Русе се доставят за Килифарево и околните села кибрит, синка, чували трикологор, кофи, глеч, дървено масло, нишадър, лимонова сол, гвоздеи, калай, безир, захар, кафе, чай, стафиди, маслини, черен пипер, книжни кесии, леблебии, сачми, скорбяла, тарчин (канела), рахат (локум), смокини, халва в кутии, глицерин, бяла боя, шифон, синджири за ключове, цигарени книги, панти, четки за дъски, кукички, лампи рязани, английски сапун, сапун катранъ, жълти книги, табли китайски – малки и средни, колани ластични дюсъ, фитили за кандила малки, тюлбета, копалъ лак, свещи, тамян, чай мандарин⁴¹. Рафаел Камхи притежава и склад за колониални и бояджийски стоки.⁴² В писмо от 19 юли 1904 г. варненският търговец и манифактурист препоръчва на Ганчо Парасков услугите на житения търговец Аврам И. Ашер и неговата фирма във връзка с търговията със зърно.⁴³ Кореспонденцията между двете дружества свидетелства и за некоректното поведение на един от синовете на Ганчо Парасков към търговските партньори. В писмото на Рафаел Камхи, изпратено на 28 октомври 1904 г. до Ганчо Парасков се коментират неизплатените вноски за получени стоки от страна на килифаревското дружество. В тази връзка варненският предприемач пише: „Азъ стоката съм Ви продал тукъ (Русе), а не в Килифарево, ако Вий не искате някоя стока трябва да ми я придадете тукъ а не където искате Вий. Аз нямамъ магазина въ града Ви, че да си ги получа обратно. Това всичко разбирам, че спекулация от синът Ви, който е далечъ отъ търговията и не знае що ще рече думата „търговия”. Толкоз мющерии е имало тук нито с едного не съмъ ималъ подобни кореспонденции”.⁴⁴

Дружеството поддържа търговски контакти с „Хартюн Манукян” – Русе. През 1903–1904 г. Манукян е собственик на машинна фабрика и железолепарница „Енергия” в дунавския град.⁴⁵ Неговата фабрика снабдява производителите с части за построяване на водни и парни мелници и всякакви индустриални произведения. Параскови купуват от русенския индустриалец

⁴⁰ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 22, л. 2.

⁴¹ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 22, л. 3, 4, 7, 11, 13, 16, 18, 21, 32.

⁴² ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 22, л. 19.

⁴³ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 22, л. 20.

⁴⁴ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 22, л. 25.

⁴⁵ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 23, 6 л.

„цилиндри дълги клас I” различни размери от 155 лв. до 305 лв. и „сортировки къси клас II” от 200 лв. до 320 лв.⁴⁶ Хартюн Манукян притежава в Русе склад за земеделски машини и воденични принадлежности. Ганчо Парасков закупува части за земеделски машини, конопени колани, копринени сита и каиши от русенската фирма.⁴⁷ Манукян е официален представител на паропочиващи машини на „Шахел и Леннер”, които препоръчва и на Ганчо Парасков.⁴⁸

От 1901 г. до 1909 г. търновската фирма „Ил. Петров & Ст. Георгиев” извършва множество доставки на колониални стоки и дървен материал за килифаревското дружество.⁴⁹ Търновските търговци основават дружеството през 1872 г., а от 1909 г. в търговията се включват и техните наследници и фирмата се трансформира на „Петров, Георгиев и Сие”. Съдружниците притежават складове за колониални стоки и дървен материал и извършват множество доставки на дъски, хамове и бяла сол за „Ганчо С. Парасков и Синове”.⁵⁰ Една конкретна поръчка е подробно описана в писмо от 5 октомври 1905 г.: „Чрез настоящето Ви съобщаваме, че ангажирания Ви вагон солъ, за който временно бяхме дали разпореждане се очаква наскоро да пристигне. Вагона щом пристигне на тукашната гара ще Ви телеграфираме за да пратите кираджий”.⁵¹

Партньорските контакти с „Братя М. С. Вентура” от Русе са свързани с търговията с манифактура, галантерийни и фабрични стоки.⁵² От 10 октомври 1903 г. до 21 септември 1911 г. фамилията Параскови купуват от русенските предприемачи преди сулани, фишанлъци „Империалъ”, коприна за блузи, читове, сатен, кадифе, мерино, кашмир.⁵³ През 1904 г. братя Вентура откриват свое представителство и магазин в Пловдив.⁵⁴ Съдружието „Елияс и Вентура и Сие” е собственик на първата българска фабрика за вратовръз-

⁴⁶ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 23, л. 1-3.

⁴⁷ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 23, л. 4-6.

⁴⁸ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 23, л. 5.

⁴⁹ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 24, 33 л.

⁵⁰ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 24, л. 1-9, 11, 26, 29.

⁵¹ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 24, л. 28.

⁵² ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 25, 19 л.

⁵³ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 25, л. 1-4, 7-9.

⁵⁴ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 25, л. 7.

ки, сламени шапки и мукавени кутии, открита в Русе през 1904 г.⁵⁵ Братя Параскови доставят за нуждите на жителите в Килифарево, Дряново, Елена, Трявна и прилежащите им райони от Нисимъ Вентура мушама, хасета, перделици, американ, вратовръзки фасон 236 различни десени.⁵⁶

Дружеството от Килифарево установява партньорски връзки с фирмата „Клеанти Логио“ – Русе за периода от 1903 г. до 1911 г. Русенският предприемач е собственик на магазини за платове в Русе и Варна, а от 1909 г. неговата фирма открива представителство в Манчестър.⁵⁷ Ганчо Парасков купува от него различни марки платове – читове, хасе, бархет с добро качество.⁵⁸

С манифактура търгува фирмата „Левон Стамболуян“ от Русе. Тя има представителства, складове и магазини в Русе и Варна. Килифаревското дружество получава от Стамболуян висококачествени английски платове „бархет Оксфорд Габриела, бархет Олга, зебло широко, лонглоли и хамове“. През 1909 г. русенската фирма открива складове за манифактура и в Пловдив.⁵⁹

Фирмата „Аврамов & Цоков & Сие“ от Свищов се занимава основно с депозити на дървен строителен материал и конструкции.⁶⁰ За нуждите на килифаревското дружество от 1897 г. до 1910 г. тя извършва доставки на бяла и черна сол.⁶¹

Банкерска къща „Иван Панев и синове“ – Свищов доставя дървен строителен материал за Килифаревския район.⁶² Дългогодишното сътрудничество на Параскови и Паневи продължава от 1897 г. до 1910 г., въпреки смяната на поколенията и наследяването на търговската практика от Теофан Иванов Панев.⁶³

С фирмата на „Рашо Пенев“ от Свищов, съдружниците работят от

⁵⁵ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 25, л. 13, 16.

⁵⁶ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 25, л. 14-15, 19.

⁵⁷ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 26, 6 л.

⁵⁸ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 26, л. 1-6.

⁵⁹ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 27, л. 1-3.

⁶⁰ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 28, л. 19-22.

⁶¹ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 28, л. 1-18.

⁶² ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 29, л. 1-9.

⁶³ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 29, л. 8-9.

1897 г. до 1909 г. От свищовския предприемач, те купуват предимно манифактура и колониални стоки.⁶⁴

Банкерска къща „Ганчо С. Парасков & Синове” и акционерно дружество „Ганчо С. Парасков & Г. Йорданов Генчев” в Килифарево доставят манифактура, колониални стоки, железария и строителни материали от множество проспериращи компании на вътрешния пазар през първите две десетилетия на XX век. Сред тях се нареждат фирмите „Шишкови – Станчеви” – Дряново,⁶⁵ „П. Георгиев и син” – Търново,⁶⁶ „Г. и Н. Безазян” – Варна,⁶⁷ „Братя Тиморян” – Русе,⁶⁸ „Братя Хамамови” – Търново,⁶⁹ „Бузлуджа” – София,⁷⁰ „Д. Дамянов” – Търново,⁷¹ „Братя Анастасови” – Търново,⁷² „Братя Мушанови” – Русе,⁷³ „Д. А. Буров” – Свищов,⁷⁴ „Саркис Куюмджиян” – Русе,⁷⁵ „П. М. Пизанти” – Русе,⁷⁶ „Косов и синове” – Търново,⁷⁷ „Булкан – Епщайн” – Русе,⁷⁸ „Ф. Маринов” – Свищов,⁷⁹ „Буко Бошнав” – Русе,⁸⁰ „Аврам Леви” – Русе,⁸¹ „Д. Ангелов” – Търново,⁸² „Манол Дивитаков” – Търново,⁸³ „Кирчев, Радев, Велчев” – Варна,⁸⁴ „Елиезер Ардити – синове” – Русе,⁸⁵ „Братя Гайтанджиеви, Д. Бояджиев” – Търново⁸⁶ и „Банка на съедине-

⁶⁴ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 30, 55 л.

⁶⁵ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 31, 26 л.

⁶⁶ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 32, 21 л.

⁶⁷ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 33, 13 л.

⁶⁸ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 34, 24 л.

⁶⁹ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 35, 20 л.

⁷⁰ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 36, 2 л.

⁷¹ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 37, 11 л.

⁷² ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 38, 18 л.

⁷³ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 39, 15 л.

⁷⁴ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 40, 3 л.

⁷⁵ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 41, 17 л.

⁷⁶ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 42, 16 л.

⁷⁷ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 43, 16 л.

⁷⁸ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 44, 9 л.

⁷⁹ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 45, 40 л.

⁸⁰ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 46, 10 л.

⁸¹ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 47, 13 л.

⁸² ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 48, 74 л.

⁸³ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 49, 35 л.

⁸⁴ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 50, 15 л.

⁸⁵ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 51, 34 л.

⁸⁶ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 52, 20 л.

ните индустрии” – Варна.⁸⁷

Постоянни клиенти на Параскови са жителите на Русе, Свищов, Килифаревските, Дряновските и Еленските села и махали.⁸⁸ Главната книга на дружеството за периода от 1909 г. до 1912 г. започната на 2 септември 1909 г. и завършена на 23 ноември 1912 г. съдържа 87 листа със записи на търговски клиенти и информация за отдадени стоки на кредит срещу разсрочени задължения.⁸⁹ Голяма част от плащанията към банкерската къща са извършени в срок. Търговските записи продължават и след реструктурирането на дружеството през 1910 г. Стопанските практики на братя Параскови не се променят.

Търговски клиенти на банкерска къща „Ганчо С. Парасков & Синове” – Килифарево за периода от 1909 г. до 1912 г.⁹⁰

Бочковци

Кръстина Иванова (л. 26), Тодора Станева (л. 32), Атанас Петров (л. 45), Станю Маринов (л. 53), Минчо Цанев (л. 59), Тодор Коев (л. 65).

Бояновци

Белчо Геонов (л. 1), Вачо Василев (л. 10), Вачовица Атанасова (л. 27), Георги Колев ковач (л. 33), Петър Бончев (л. 34), Колю Иванов (л. 44).

Бранковци

Колю Петков (л. 20), Петър Бижев (л. 50), Петър Стойчев (л. 73).

Войнежа

Стоян Симсонов (л. 25), Стоян Гергев (л. 36), Стоян Т. Бойчев (л. 37).

Вонеща вода

Цани Тодоров (л. 3), Стоян Дончев (л. 14), „Цани Тодоров и П. Нидялков” (л. 30), Христо Белчев Ханджиев (л. 34), Дончо Николов (л. 53), Ботю Илиев (л. 59), Цани Тодоров и Петко Нидялков (л. 76), Стоян Дончов от м. Гърците (л. 80).

Въглевци

Кою Петков (л. 18), Димитър Гергев (л. 24), Тодор Д. Узунов (л. 31, 74), Михо

⁸⁷ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 53, 12 л.

⁸⁸ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 4-7.

⁸⁹ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 4.

⁹⁰ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 4, л. 1-82.

Костадинов (л. 34, 55), свещ. Михаил Маринов (л. 63), Дончо Янков (л. 78).

Върлинка

Христо Стоев (л. 10), Митю Иванов (л. 46), Геон Стоев (л. 52, 72).

Габровци

Дончо Тодоров (л. 21), Трифон Колев (л. 39), Косю Димитров (л. 47), Дончо Тодоров (л. 83, 84).

Ганчовец

Митю Владков Содаджия (л. 36), Иван Стефанов (л. 41).

Гашевци

Пенчо Петков (л. 6), Георги Трифонов (л. 6), Петко Стоянов (л. 19), Петко Димитров (л. 20), Бото Петков (л. 20), Васила Василева (л. 37), Димитър Стоянов (л. 40), Рада Петкова (л. 44), Кръстина Димитрова (л. 72).

Гвоздейка

Тота Колева (л. 38).

Геболец

Тодор П. Ковачев (л. 81).

Глутниците

Митю Проиков (л. 33), Иван Белчев (л. 48).

Големаните

Гатю Христов (л. 5), Георги Недев (л. 14), Дойно Радославов (л. 19), Георги Димитров (л. 19), Колю Стоянов (л. 28), Христо Колев (л. 40), Гани Христов (л. 51), Иван Нейков (л. 65), Трифон Нидялков (л. 68), Петър Димитров (л. 70).

Горановци

Димо Дончев (л. 33), Христо Петров (л. 59), Кою Петров (л. 59), Иван Христов (л. 60).

Дечковци

Колю Йолчев (л. 41), Ниделя Илиева (л. 41), Койка Иванова (л. 41).

Дупини

Иван Йоргов (л. 22), Цани Дончев (л. 23).

Димитровци

Пенчо Иванов (л. 15), Иван Плъев (л. 31), Петър Вълев (л. 39, 52), Иван Гергев (л. 58), Христо Георгиев (л. 70, 80).

Димовци

Михо Иванов (л. 2).

Зая

Иван Митев (л. 35).

Зънзари

Начо Златев (л. 24).

Ивановци

Райко Гергев (л. 42), Васил Цанев (л. 42), Цани Янков (л. 51).

Йолчовци

Андрей Иванов (л. 12).

Караасаните

Колю Минчев (л. 34).

Катранджии

Колю Ботев (л. 37).

Кисновци

Пенчо Тодоров (л. 27).

Клъшката река

Кою Петров (л. 1), Цани Гергев (л. 2), Денчо Таков (л. 3), Анастас Ковача (л. 7), Денчо Пенев (л. 11), Митю Петков (л. 12), Слави Атанасов (л. 13), Петър Пенев (л. 21), Костадин Коев (л. 23), Димо Иванов (л. 28, 72), Станчо Стоев (л. 29), Цани Таков (л. 31), Райко Рашев (л. 38), Денчо Коев (л. 47), Петър Николов (л. 54), Атанас Славов (л. 58), Цани Радославов (л. 66), Нидялко Коев (л. 73), Димо Анастасов (л. 79).

Косарка

Колю Стоев (л. 1), Ангел Генов (л. 4), Тодор Минев (л. 4, 50), Велко Минчов (л. 5), Дончо Иванов (л. 5), Нотю Тодоров (л. 9), Иван Пенев (л. 10), Ганчо Дончев (л. 11), Петър Стойчев (л. 11), Димитър Тъпанаря (л. 13, 28), Косю Цанев (л. 14), Станчо Станчев (л. 15, 46, 69), Гено Митев (л. 17), Минчо Рачев от Косарка (л. 17), Тодор Паскалев (л. 18), Иван Колев (л. 26), Марин Бойчев (л. 38), Трифон Илиев (л. 40), Ангел Колев (л. 48), Ангел Д. Тапанаров (л. 48), Мария Гергева (л. 52), Петър Паскалев (л. 56), Минчо Рачов (л. 62), Рачо Дончов (л. 63), Косю Велняков (л. 63), Юрдан Стоев (л. 73), Тодор и Минчо Миневи (л. 75).

Маноя

Цани Донев (л. 2), Иван Петров арабаджия (л. 16), Титу Колев (л. 35), Дончо Иванов (л. 44), Симеон Сираков (л. 54), Иван Дончов (л. 61), Стефан Недев (л. 66), Ради Симеонов (л. 79), Иван Иванов Сираков (л. 79).

Меленджии

Тотю Варджията (л. 24).

Нацовци

Георги Петров (л. 15), Русин Ганчев (л. 16), Добри Русинов (л. 16), Станчо Митев (л. 26), Минчо Гергев (л. 30), Димо Йохчов (л. 40), Ганчо Цанев (л. 43), Георги Петров (л. 69).

Плаково

Тодор Гергев (л. 10), Йова Стоянова о (л. 12), Стефана Петрова (л. 13), Сава Данчов (л. 15), Мария Иванова (л. 21), Станчо Станчев (л. 29), Велю Канев (л. 32, 51), Колю Рапинов (л. 39), Никола Иванов ковач (л. 54), Стоян Петров (л. 65), Тодор Гергев (л. 82).

Пожерник

Георги Димов (л. 1), Каля Тодорова (л. 68).

Първовци

Нидялко Колев (л. 29), Митю Иванов (л. 45), Иван Петров (л. 60), Стоян Събков (л. 60).

Радковци

Малчо Гергев (л. 36), Петко Стоев (л. 56), Пенчо Николов (л. 80).

Райковци

Желю Марков (л. 3), Стоян Недялков (л. 5), Митю Николов (л. 7), Златю Иванов (л. 13), Нидялко Митев (л. 21), Поп Пешо (л. 25), Митю Иванов Златев (л. 32), Кою Иванов (л. 37), Денчо Николов (л. 53), Кою Иванов (л. 62), Иван Кънев (л. 67), Митю Николов (л. 74).

Руня

Иван Пенчев (л. 22), Тодор Иванов (л. 25), Димитър Пенчев (л. 28), Гани П. Ханджиев (л. 30), Иван Тодоров кабата (л. 32), Иван Топала (л. 42), Иван Стоянов (л. 43), Геню Тодоров (л. 67).

Русе

„Братя Мушанови” – Русе (л. 73), „Синове Елиезер Ардити” – Русе (л. 77), „П.М.Пизанти и Сие” – Русе (л. 77).

Свирци

Цани Иванов (л. 6), Тодор Иванов (л. 12), Стефан Трифонов (л. 26), Колю Дончев (л. 54).

Свищов

„Д. А. Буров и Сие” – Свищов (л. 75).

Сеймените

Христо Дончев (л. 8), Никола Станчев (л. 27), Станчо Николов (л. 27), Колю Пенев (л. 31), Станчо Георгов (л. 47).

Татунчовци

Колю Ганчев (л. 3) Ганчо Колев (л. 25), Жилиязко Генчев (л. 38), Славчо Колев (л. 39), Иванка Ботева (л. 64), Колю Генчов (л. 67), Вилика Жилиязокова (л. 68).

Цеперани

Дончо бука (л. 4) Колю Митев (л. 22), Димитър Коев (л. 49).

Шодековци

Иван Димов (л. 2), Трифон Енин (л. 16), Иван Томев (л. 20), Димо Трифонов (л. 22), Колю Димов (л. 23), Томи Цонев (л. 43), Стефан Трифонов (л. 45), Иван Цонев (л. 55).

Ялово

Доско Иванов (л. 4), Стоян Байчев (л. 8), Стойчо Иванов (л. 9), Владко Колев (л. 6), Марин Дончов, Митю Колев (л. 9), Танко Стоев (л. 11), Нено Стойнов (л. 17), Колю Нойков (л. 17), Стоян Колев (л. 18), Пенчо М. Видимлиев (л. 19), Иван Петков (л. 23), Митю Генов Паржиграфов (л. 24), Петровица Минева (л. 29), Ниद्याлковица Ниद्याлкова (л. 30), Павли Колев (л. 35), Колю Минчов (л. 35), Иван Колев Нойков (л. 36), Иван Петков (л. 42), Дамян Колев (л. 43), Петровица Минева (л. 45), Стойчо Муткуров (л. 48, 64), Пенчо М. (л. 49), Колю Минчев (л. 50), Иван Танков (л. 56), Тодор Недев (л. 57), Деско Иванов (л. 57), Стоян Колев (л. 57), Димитра Стойчова (л. 61), Колю Марков чолака (л. 64), Тота Ботева (л. 65), Илия Пенев (л. 66), Станчо Иванов (л. 70), Нено Стойнов (л. 71), Тодор Недев (л. 76), Стоян Байчев (л. 77).

Други селища

Атанас Денчев (л. 3), Еким Пастармов (л. 47), „Колю Байчев и Стоян Колев” (л. 63), Добри Русинов (л. 78), Савва Инджов (л. 82).

Участието на „Ганчо Парасков & Синове“ в търговията с бубено семе и сурова коприна през 1911 г. е документирано с официално разрешително. Според удостоверението, издадено от търновския агроном-администратор на 23 март 1911 г., съдружниците Ганчо Станчев Парасков и Георги Йорданов Генчев от Килифарево получават правото на търговия с бубено семе от „бубохранителите“ в Търновски окръг с италианските търговски къщи „Giovanelli“ и „L. Augustino“ за своя сметка. В разрешителното, длъжностното лице се позовава на чл. 4 от Закона за повдигане на копринената индустрия в Царството.⁹¹ С този документ Параскови получават правото за износ и официално представителство на италианските търговски марки в българските земи.

Акционерно дружество „Ганчо С. Парасков & и Г. Йор. Генчев“ – Килифарево членува в Съюза на акционерните дружества в България от 1920 г.⁹² Икономическата криза от 1923 г. се оказва пагубна за дейността на търговската организация и тя прекратява своята дейност.⁹³

Наличните извори свидетелстват за успешно развита търговска практика в Килифарево, както и за възприемчивост към новите форми на сдружаване и пренасочване на капитали в кредитиране, манифактура и индустрия. Акционерната организация, Параскови реализират в съдружие между трима представители. Банкерската къща и акционерното дружество успешно си партнират с над 40 търговски фирми – вносителки за вътрешния пазар. Дружеството работи с над 260 търговски клиенти, като трафика на стоки обхваща 45 селища в Търновско, Тревненско, Дряновско, Килифаревско и Еленско. Фирмата регистрира търговска марка на пазара и от 1905 г. назначава официален представител за Търновския регион. В търговията с коприна Параскови реализират и временни съдружия, свързани с конкретни стопански инициативи.

Документалното наследство за Ганчо Парасков и неговите синове без съмнение допълва изградените представи за състоянието на търговията в България и дава нова информация за развитието на акционерното дело в

⁹¹ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 11.

⁹² ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, а. е. 1, 5 л.

⁹³ ДА – В. Търново, Ф. 1037 К, оп. 1, Историческа справка.

Търновския регион от края на XIX век до второто десетилетие на XX век.

Професионалното развитие на дружеството повтаря вече утвърдени практики сред редица български търговски фирми от последната четвърт на XIX век, които трансформират капитали от търговия в лихварско-кредитни операции и акционерно дело в началото на XX век (Roussev, 2015, p. 573).

REFERENCES:

Roussev, I 2015, *The commercial modernization during the Bulgarian National Revival period (18th – 19th cc.) as a culture and a practice*, Rovita, Veliko Tarnovo, 2015. (in Bulgarian)

Correspondence address:

Svetla Atanasova – Associate professor, PhD
Regional museum of history – Veliko Tarnovo
6, Nikola Pikolo 5000, Veliko Tarnovo
Tel.: (+ 359) 887 247 943
E-mail: svetla_atanasova1969@abv.bg